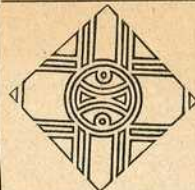

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА — — — СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. — — —

1389.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1912./3.

Смрт краља Владимира*)

од Драгутина Ј. Илијћа

МОТО:

Проплаот дедова твојих, сећање старог доба,
Кандило прислужено над хумком дрвеног гроба

А мој Боже и славо ришћанска,
Од кад наста на земљи вијека
И у Срба вјера улегнула,
Бугарина крстом осјенила,
Није мајка звјера одојила,
Нити земља јада дочекала,
Но што роди госпођа Бугарка,
Бугарскога краља Владислава.
Крвник бјеше од Бугарске краљу,
Он не има Бога нит амана,
Ни у души мјеста Христовога;
Што му браће породила мајка,
Све побио, све је поробио;
Закла крвник брата Радомира,
Пак му узе земље и градове,
Тури на се круну од Бугарске.
Но и то је њему мало било,
Где је гође вјеру заложиио
И завјетно братство утврдио,
Ту је вјеру у крв обагрио;
Ђе не мога на бојну мејдану,
Ту преваром земље отимаше.

Тако траја три године дана,
А кад наста година четврта,
Оде поклич кроз сву Бугарију:
„Краљ Владислав дворе сазидао,

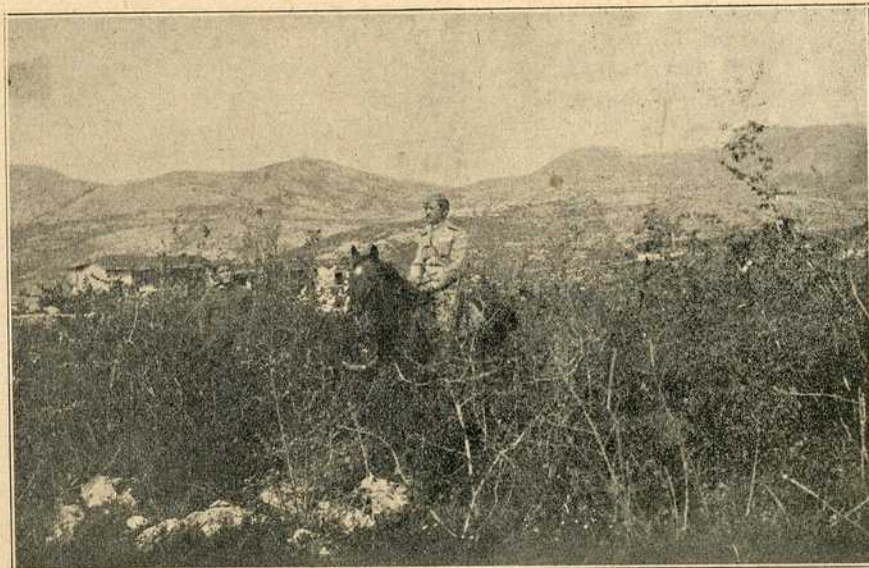
* У X веку владао је у Приморју (Дукљи) српски краљ Владимир, са престолницом у Скадру. Тада су Бугари већ отели од Грка и Срба један део Македоније и подигли свој престо у Орину. Бугарски краљ Владислав, шурак Владимиров, који је дотле био у завади са својим зетом, измири се с њиме и позове га у госте у свој дворцац на језеру Преспи. Да га увери како му никакво зло не спрема, закуне се на Јеванђељу о својој братској љубави и пошаље му као јемца, крст са „часним дрвцетом“. Краљ Владимир, не надајући се никаквом вероломству, оде у госте своје шураку, али када је излазио из преспанске цркве бугарски краљ дочекао га и на црквеним вратима убије.

Сви летописци тога времена, како српски тако и грчки и латински, говоре о овом српском краљу са великим поштовањем и љубављу; православна црква признала га је као светитеља под именом свети Владимир Елбасански. Њега и данас подједнако помињу у тим крајевима са побожном поштом како Срби и Грци тако и Арбанаси, који га називају: свети краљ.

На језеру у Преспи бијелој,
Пак он госте на гозбу сазива!“
За дан за два неђеља не прође,
Сјетише се гости свиколици,
Ударише бубњи и гочевии,
Састаше се господа бугарска,
Све војводе, кани и кагани.
Лијепо их дочекује краљу,
Сваког госта за трапезу сједа,
Сваком госту робињицу даје,
Ја л' Српкињу ја ли Гркињицу,
Гости краљу госте одабране,
Сваки залог вином заљевају,
Сваку чашу пјесмом испраћају,
Гостио их три бијела дана,
Кад четврто јутро освануло,
Поранио од Бугарске краљу,
Пак он шета Преспи на капију;
Мучно краљу главу оборио,
Нити збори ни с ким проговара.
Њега пита Асан војевода:
„О, мој, краљу, од Бугарске главо;
Шта је теби господару драги,
Рашта си нам мрко невесео?
Имаш свега у двору бијелу;
Од кад стоји земља Бугарија
И у њојзи ејерна Татарија,
Нико веће славе не имаде
Разма једног Владислава краља!
Твоји стари земље заузеше
Што ђедови твоји не доспјеше,
Ти си јунак задобио славно.

Што је земље Грчке и Србинске
По пресвјетлој по Маћедонији,
Све је твоја притиснула рука;
Што је неба изнад царевине
И звијезда небу у висине,
Прије ћеш их избројат' свијетле
Но ли благо у твојему двору!“

Мрко гледа од Бугарске краљу,
Мрко гледа, мрко проговара:
„Мој Асане, моја десна руко,
Залуд мени земља и градови,
Пусто злато и камење драго,
Залуд мени круна од Бугарске
И свијетла земља маћедонска,
Кад још стоји приморска Србија
И у њојзи краљу Владимире!
Ја каква је приморска Србија,
Све од Драча до Задра бијела,
Да прелећеш у крст по свијету,
Ђе год звјезда грије и доспјева
Љепше земље није огријала!
Онђе нема зиме ни снијега
Но се дивно љето распучило,
А пролеће брда огрлило.
Онђе нема ноћи нит облака,
Ваздан сунце грије и пригрева,
Сву ноћ мјесец над морем свијетли
И звијезде око себе збира.
А какав је Србин Владимире,
Има јунак, Скадар на Бојани,
Има јунак море и ђемије

Бригадир Јово Бећир шеф штаба цетињског одреда пред Бардањолом

Генерал Петар Бојовић, началник штаба 1. армије

Што му ваздан по пучини језде
 Ка бијели по небу облаци.
 Има Србин на мору галије,
 А у мору рибе шестокриле,
 Па кад сунце у море замине,
 А звијезде небом прогледају,
 Шестокрилке лећу изнад мора,
 Извију се кано препелице,
 Сву ноћ поју кано ластавице.
 А кад с мора кроз приморје пођеш,
 Зелене се брда и долине,
 По брдима кестен и маслина,
 По долини смоква и неранџа.
 А што горе иду под облаке,
 Све притисла стада свилоруна,
 Два пут овца јагњи у годину,
 Више стада но на гори листа!
 И то бих му, опростио, слуго,
 Ал не могу никад до вијека,
 Што Владимир блиста у свијету,
 Ђегод идем све о њему збори!
 Што је Грка и Србаља што је
 И сувише Арбанаса љutih,
 Све то пјева краља Владимира,
 А о мени нигдје ни помена,
 Ђегод има земље сиритиже
 Све то њега пјева, благосиља.
 Залуд мени силе и господства,
 Залуд мени копља и јунаштва,
 Својега сам брата погубио
 Те преузех царску Бугарију,
 И српске сам земље прегасио,
 Многе српске круне расковао,

У синцире робље оковао,
 Кнежевима очи повадио:
 А што бјеше бана и жупана,
 Ја сам њима главе укинуо,
 Преотех им земље и градове,
 Па када ми једном на ум дође
 Да обиђем своју царевину,
 Турих на се ризу калуђерску,
 Учињех се просјак по свијету,
 Пак окретох земљи кроз градове.
 Ђе сам гође гусле запазио
 Стадох слушаћ' пјесме и славење
 Али ниђе о имену моме,
 Све то пјева краља Владимира,
 Њега пјева ко да мене нема!
 Кад сиромах за вечеру сједа
 И помене Бога истинога,
 И прекрсти софру сиротињску,
 Он помиње краља Владимира,
 Бога моли главу да му чува,
 Од бугарског краља Владислава!
 Мој Асане, моја слуго вјерна,
 Имам блага имам земље пусте,
 Ал што има краљу Владимире:
 Да гаштују и у срцу љубе,
 Кано дјеца дојку метерину,
 Е то ми је живот помутило,
 Од тог ми је данак омразио,
 То је мени санак однијело,
 И господство у јад промјетнуло!
 Но чу ли ме мој Асане вјерни,
 Седлај коња, припасуј оружје,
 Купи војску на Србију пођи:

Ако узмеш Скадар на Бојани,
 И донесеш Владимира главу.
 Даћу теби земљу од Приморја,
 Каганом ћу тебе учинити,
 И даћу ти пола мога блага
 Што га чувам у бијелом двору!"
 Њему збори Асан војвода:
 О, мој краљу, о, мој господару,
 Није лако у Приморје саћи!
 Што је земља кршна Елбасана,
 И планина преко Дукађина,
 Све је оно гора и урвина;
 Онђе нема стаза ни богаза
 Но урвина и литица страшна;
 Онђе тутње воде и слапови,
 Изваљују дрвље и камење,
 Силне горе небо прихватиле,
 У горама змаји и дивови,
 Из урвине виле излијећу,
 Ваздан поје, сву ноћ коло воде,
 Кад јунака у коло домаме,
 Са коњем га у провале свуку,
 Поломе му и ноге и руке,
 Изваде му оба ока чарна.
 Пак ако ли и то прођеш, краљу,
 Сад те чека мрка Краб-планина!
 У врх горе, у врх Краб-планине
 Облак густе крше омотао.
 У облаку але и аждаје
 Опасане громом и муњама,
 Ватром бљују, стјење изваљују
 И прождиру коње и јунаке,
 Не ид' царе, вратити се нећеш!
 Но чу ли ме, царе господине,
 Ђе не може сила ни оружје
 Ту промакне вјера и братинство!
 Зар смо једном Србе освојили,
 Вјеру дали пак је погазили?
 Србин вјеру нада свијем чува,
 Он вјерује братству и кумовству
 И заклетви у Бога једнога.
 Кад му пружиш руку, од братимства,
 Свјероваће, прихватиће руку,
 Убојно ће распасат' оружје,
 Луду главу теби донијети!"

Тако рече Асан војвода,
 То Бугарин једва дочекао,
 Пак он сједе, ситну књигу пише
 На кољено српском Владимиру.
 „Мили зете, од Приморја Краљу,
 Ево има три године дана
 Од кад нам се очи не виђеше,
 Пак сам: зете, тебе ужељео
 И витешки завјет учинио,
 Да братинство обновимо старо;
 Сеје сам се ужељео дивне
 И твојега мудра разговора.
 Но те молим и поздрављам, краљу,
 Учини ми милост и весеље,
 Дођи мени у Преспу бијелу,
 У цркви ћу тебе дочекати,
 Одвешћу те пред света олтара,
 Ту ћемо се оба причестити
 И братскијем крстом прекрстити.
 За братство ти тврду вјеру дајем
 И шаљем ти јемца истинога,
 Знаменије Христа Спаситеља,
 Златне крсте из света Олтара!"

Тако краљу књигу окитио,
Оде књига у српско Приморје,
За дан за два кроз Елбасан прође,
За неђељу Дукљи земљи славној,
На кољено краљу Владимиру.

Мудар бјеше краљу Владимире,
Књигу штије ал крст не прихвата,
Већ улаку вако проговара:
„Поздрави ми мога милог шура,
Да му примам братсво и причешће,
Ал му златна крста не прихватам,
Ни пак вјеру на варљиву злату.
Није вјера ни сребро ни злато,
Па ни златни крсти од Олтара;
Спаситељ нам гријех не искупи
Ни на златну крсту ни сребрну
Већ дрвену крсту од кедрове.
Ако му је вјера од истине,
Нек пашаље крста кедровога
Што га носи под панц'јером, краљу,
И нек пошље оридског владику,
И тридесет светих испосника
И сувише свето Јеванђеље
На ком ће се шуро заклијети
И Христовом вјером притврдити!“
Тако краљу одговора даде.
Оде улак с крстом злаћенијем,
А кад стиже краљу бугарскоме,
Све по реду прича и казује.
Кад то зачу од Бугарске краљу,
Грохотом се бјеше насмијао,
Скиде с груди свето знаменије
Пак га посла краљу Србинскоме,
И посла му триест испосника,
И владику од Орида града
И још даде свето Јеванђеље
И Христово име од заклетве.
Дигоше се оци испосници,
А кад до'ше Скадру на помолу,
Запјеваше песме божанствене,
Иставише мошти и иконе,
Разавише црквене барјаке,
И крстове света знаменија.
Пред двором их дочекао краљу,
Пак он клече на земљицу црну,
Пред моштима метанија гради
И прихвати крста кедровога,
Пак се диже кули у вајате,
На се тури краљско одијело:
Свилен калпак, од злата челенку,
Поткићену низом од бисера,
На плећима кадифли доламу,
Опточену златом и алемом,
Око паса појас од бисера,
О појасу мача обојудна,
А руке копље позлаћено.
Када краљу сиђе низ чардаке,
Заблиста се соко од Приморја
Ко јутарње кроз горицу сунце.

Но да видиш мио побратиме,
Истом краљу крста прихватио,
Кад допаде госпођа краљица,
Вјерна љуба краља Владимира.
Како љуба краљу приступила
Скута му се млада прихватила:
»Не ид' краљу у земљу Бугарску,
Не ид' краљу цару бугарскоме! —

Ђе си чуо вјере у Бугара,
Превјериће узеше ти главу!“
Ал да видиш краља честитога,
Вјерну љубу благо отклањаше,
Пак овако њојзи одговара:
„Ој, Косаро, од Приморја госпо,
Немој љубо душе гријешити,
Ако не бих шуру свјеровоа,
Ја вјерујем крсту и заклетви
И свијетлој књизи Јеванђељу
И владици од Охрида града
И клетвама светих испосника!“
Тако краљу љубу сјетоваше,
Пак изађе кули на калдрму
И појаха хата големога,
Оде краљу преко Елбасана
Кано голуб преко мора сиња.
Јездио је три бијела дана,
А кад стиже Преспи на домаку
И пресвету цркву угледао,
Он не иде двору краљевоме
Већ бијелој крај језера цркви.
Бјесна коња онђе разјахао,
Отпасао мача зеленога,
Копље златно пред цркву полаже,
Јера души, брате, не пристоји
Под оружјем да пред Бога ступи.
Уђе краљу у бијелу цркву,
Обазрје се десно и лијево,
Пак погледа у столове царске
Не би л' његод шура угледао
И бугарске кане и кагане.
Ал у цркви нигдје никог нема
Разма крста и кандила свјетлих
И онијех божјих угодника
Што им лица из икона свјетле.
Зачуди се од Приморја краљу,
Зачуди се и мучно му бјеше,
Виђе же је лудо свјеровоа
И невјери братство прихватио.
Мисли краљу, што ће и како ће?
Пак он узе свето распјатије,
С часним крстом ка олтару ступа.
Истом, краљу, крста прихватио
А саме се двери расклопише.
Задиви се Владимире краљу,
Маши оком на часну трапезу,

Ал пред њоме свети испосниче,
Стоји стари на краља погледа.
Очи светле кахно јутро благо,
Мјесто оних златнијех одежда
У косе се умотао сједе;
У руци му палица чобанска,
А у другој Пут'јер од Причести,
Позна краљу своје Крсно Име,
Крсно Име светитељ Јована,
Пак он смјерно ка Олтару ступа,
Пред Светијем кољена повија,
Челом таче до земљице црне;
А с Олтара Свети проговара:
„Мио сине, Владимире краљу“,
Вјера братска довела те амо,
Вјера братска небо додјељује,
Невјернику земљу и гријехе.
Но приступи и причести душу,
Ваља теби са мношћу путовати
И невјерни свијет оставити;
У цркву си ко краљ улегао,
Из цркве ћеш мученик изићи!“

Прекрсти се један српски краљу,
Прекрсти се и Бога помјену,
Пак Светоме смјерно приступио
И Причешћу душу оросио.
Поклони се Крсту и Трапези,
Светитељу обје љуби руке,
Пак излази цркви на калдрму.

Ал да видиш краља бугарскога
Кад Владимир светом храму дође!
Колико се крвник срадовао,
Од софре је скоком устануо
И гостима живо покликнуо:
„Благо мени јутрос до вијека,
Ђе надмудрих краља Владимира!
Србин луду донио је главу,
Јутрос ћу је узет са рамена!“
Краљ покликну Асана привикну,
Диже Асан двадесет Татара
И сувише краљева целата,
Пак полеће цркви крај језера.
Истом Асан цркви допануо
А краљ стаде цркви на вратима;
У руци му свето Јеванђеље,

Престолонаследник Александар са својим штабом после битке код Битоља

Српски официри и војници који су први одликовани под Једреном од бугарског краља

И заклетва краља бугарскога,
На грудима часно знаменије,
Краљ бугарски што га погазио.
Мирно краљу стаде пред Асана,
Очи вјерне к небу обраћаше,
Јеванђељем груди заклањаше.
Мрко Асан на краља погледа,
Хтједо крвник њему прилећети,
Ал му нешто коракнут не даје
Ни с татари краља опкољети.
Тако краљу мало постојао,
Пак Асану громко проговара:
„Татарине кад ми скинеш главу
Однеси је мом невјерном шуру
И од мене поздравље му кажи:
Од Бога је вјера и братимство,
Од сотоне проклето невјерство!
И још реци краљу вјеролому,
Кад му земан до пред Бога дође,
Нек понесе ово Јеванђеље,
На коме се вјером заклињао!“
То изусти краљу Владимире
Једном крочи међ Татаре дође,
Ја да видиш Асан војеводу,
Он намакну крвава целата;
Диге целат сабљу оковану,
Паде глава у зелену траву,
Њој прискочи Асан војевода,
Крваву је диже са земљице,
Пак је баци коњу у зобнице,
Однесе је краљу бугарскоме.
Боже драги и славо ришћанска,
Кад Бугарин главу угледао
Грохотом се на њу насмијао;
Десном руком главу дохваташе,
На софру је мртву поставио,
Пак овако њојзи проговара:
„Здраво да си од Србије главо,
Ходи главо, да се причестимо
И братинску вјеру ухватимо!“

Истом краљу тако говораше,
Ал са софре глава одговара:
„Проклет био краљу вјероломе,
Крст си часни под ноге турио,

Јеванђеље свето погазио
И невјерством царство притврдио;
Тешко сваком од сад до вијека,
Који држи вјеру у Бугара
И братимство у невјере тражи!“

А мој Боже, а мој Спаситељу,
Када мртва проговори глава,
Од софре су гости поскочили,
Препаше се кани и кагани,
Препаше се од Бугарске краљу,
Пак Асану љуто довикује:
„С очију ми главу уклањајте,
Од крви ми софру очистите!
Ископајте гроба дубокога,
Мртву главу тамо закопајте,
Наваљајте стјење и камење
Да из гроба никад не изађе!“
Асан вјерни краља послушао,
Мртву главу с софре прихваташе,
Пак је носи пред бијелу цркву,
Укопа је с тјелом краљевскијем.
Истом Асан гробе заравнио,
Ал са цркве звона зазвонеше,
Голубови на гроб налећеше.
А кад бјеше ноћи у поноћи,
Гроби засија као пола дана,
На цркви се двери расклопише,
Из икона свјети пропојаше:
„Проклет да си краљу вјероломе,
Ти не згуби краља србинскога
Већ посјече српског светитеља!“

Борба око Штипа.

— Из уста првих рањених официра. —

Београд, 19. јуна.

„Пијемонт“ доноси ово:

Наша редакција послала је једног свога сарадника до Младеновца да сачека први синтетски

воз са нашим рањеницима из борби око Штипа.

Ови рањеници чине много страшнији утисак но прошли из српско-турског рата. Грчећи се болно од рана, које им је задала братска рука мучки и изненадно, рањени официри тужно, па ипак са ретким ратничким одушевљењем причали су нашем сараднику о изненадном нападу Бугара, о храбром држању наших војника и о новим победама над новим непријатељем. За време изненадног напада Бугара наши пукови били су овако распоређени:

Код Штипа.

Друм који води ка Штипу држао је IV. пешадиски пук и све лево до села Горњи Болвани, а десно до села Суше је Тајов пук престављао центрум. Лево је био 17 пешидиски пук, а десно од Сушева 1. и 2. батаљон VI. пешадиског пука. Резерву је сачињавао 3. и 4. батаљон II. пука, од које је касније и трећи батаљон ступио у борбу. Све ове трупе биле су распоређене дуж демаркационе линије, десном страном реке Брегалнице.

Г. Тихомир Антонијевић, резервни потпуковник 6. пука, лако рањен у руку, дао је нашем сараднику податке, који се односе на

Изненадни напад код Штипа.

Од неколико дана па овамо после последњих учестаних напада на наше страже Бугари су се умирили и нису нас узнемиравали све до 16. овог месеца у вече. 16. у вече тачно у 10:40 часова кад је моја чета (3. чета 1. батаљона 6. пука) била на мртвој стражи, од села Горњи Балван зачују се прво пет пуцња једно за другим, а затим после паузе од 20 минута још 7 пуцња. У тај мах са центрума који је држао IV. пук мртва стража разви убрзану пушчану паљбу и водила је борбу онако — насумице у мраку читавих 20 минута. У неколико маха чуло се са бугарске стране громко »Ура«, а затим ко на команду наста тајац. Помрчина је била велика и били смо у неизвесности. Послах патроле ка центруму да виде шта је. После кратког времена вођ патроле рапортирао је — Бугари су нам зашли за леђа. Пођем и сам у патролу, пошто сам сумњао у тачност овог извештаја.

„Втора чета десно“ командовао је на сто метара преда мном у мраку бугарски официр и заиста лево од

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нас били су Бугари. Вратим се одмах у ров, сменим стражаре на штипском мосту и наредим целој мртвој стражи да уђе у ров. Бугари су се дотле растурили у ланац Добили смо извештај да Бугари наступају напред ка левој страни. Наредих стражи да изађе из рова и да уђе у састав остале чете. Бугари су се дотле растурили под брегом и отпочели су пуцњаву. Не могавши да их сузбјемо пушчаном ватром употребио сам бомбе, које је заједно са мном бацао наредник Петар Вукановић, који је својом хрбрешћу заслужио сваку хвалу и признање. Пошто смо ту Бугаре колико толико одбили успели смо да пређемо на суседни положај, где су биле 1. и 2. чета мога батаљона, којима су били командири капетан Велизар Ђурић и Владимир Грујић. Командант батаљона храбри мајор Милан Васић, командовао је овим двома четама. Око 4 часа у јутру ово већ није била чарка већ права борба, јер је са бугарске стране почела да дејствује артиљерија и да наше трупе засипа убиственом ватром. И тек тада почела је права.

Борба код Штипа.

Г. Велизар Ђурић, капетан 6. пука, пошто је у то време г. Антонијевић иступио из ланца рањен, продужио је:

На глас ватре г. Антонијевићеве чете мајор Васић добио је наредбу из пука да ступи у борбу.

У највећем реду 1. и 2. чета 1. батаљона, које су сачињавале потпору, спуштале су се са првог прихватног положаја и доспеше на саму Брегалницу. Друга чета добије наређење да заштити одступницу стражи. Ова чета кад је почела да наступа на цео фронт, била је тако засута пакленом ватром, да је ступила на лево. Прва чета под командом мејора Васића избила је на положај лево избацивши један вод под командом поручника *Остојића* напред, као заштиту. Тај вод из 1. чете 1. батаљона VI. пука, први је примио праву борбу код Штипа. Пошто је овај вод неко време задржавао продирање непријатеља, добио је од мајора Васића, у моменту кад су Бугари били на 40 метара, наредбу да по деловима одступа на први положај позади. При овом одступању пушчано непријатељске зрно ударило је у потиљак мајора Васића, прошло кроз лобању и изашло на уста. Мајор Васић пао је на месту мртав.

Г. Степа Савић, потпоручник VI. пука, наставио је: У то се бојно према првом батаљону појавио други батаљон, који је добио наређење да заузме млажај тако да му фронт буде обрнут према Бугарима, што је

после кратког пушкарања и успео. Прва и друга чета овог батаљона успела је да се развије на томе положају, а трећа и четврта остале би да лево и позади заштите одступницу. У том моменту изненада, после кратког прекида паљбе, овај батаљон је био обасут јаком пушчаном ватром од Бугара и командант батаљона мајор Сава Маџић, који је стајао на гребену самог положаја на челу стрељачког строја храбрећи војнике и командујући паљбу, био је ударен једним мешком у срце и пао је изузиствиш ађутанту, који је крај њега стајао, само ово: »*Ја погубох, поздрављам ми жену.*«

То је било око 6 часова изјутра, а око 6 и по почела је брзом паљбом да дејствује наша артиљерија, тако да су убрзо били

Бугари у одступању.

Потпомогнути артиљеријом из позадине наши су са узвиком „Ура!“ и „Напред!“ поново навалили на Бугаре. Бугари су чинили очајне напоре да пређу у офанзиву, али нешто због добрих артиљеријских погодака, а нешто због јаче пешачке ватре са наше стране, почели су са одступањем стопу по стопу.

За то време развила се жива борба на левом крилу, које је држао

Седамнаести пук.

Седамнаести пук у првом моменту био је дивизиска резерва и све до 6'10 из јутра није се ангажовао за борбу.

Тек тада је 3. и 4. батаљон овог пука добио наредбу за покрет и развио се у свима правцима на целом фронту.

У 6'50 после кратке борбе од 20 минута наши под заштитом артиље-

рије успели су да натерају Бугаре у бегство. Том је приликом 17. пук узео од Бугара 6 топова и 4 каре, после кратке али крваве борбе. Око пола девет у јутру поједини бугарски одреди претерани су преко Брегалнице и наши су ступили у офанзиву.

Још око 3 сата по поноћи, ступила је.

Коњица у борбу.

Коњица дринске дивизије под командом Младена Лукићевића била је у селу Сирчелер северо-западно од коте бр. 319. Око два часа по подне телефонски је извештена од дивизионог штаба дринске дивизије о борби. Тачно у три часа коњица је била спремна и кренула се на положаје. Више села Доњег Балвана коњица је срела један бугарски батаљон и била је нападнута јаком пушчаном ватром. Коњица је сјахала и ступила у пешачку борбу, под заштитом свог митрељског одељења.

Коњички митраљеци су одлично дејствовали тако да су Бугари, ма да су им у помоћ прискочила још два батаљона, већ око 8 и по часова оступили са великим губицима ка Штипу. Наша коњица у овој борби имала је доста губитака.

О даљој офанзиви наших трупа јучерањи рањеници не знају, пошто су они изнети из ланца пре свршетка борбе, али тврде по причању других да су већ око 10 часова 17. пре подне Бугари одступали дуж целе борбене линије.

Пред рат

с Бугарима - Татарима

Њине су чете!... Зар не чујете: На прагу вашем рику шакала?

Француски дописник Анри Барби међу српским официрима пред Једреном

Црногорке на дому: Преље

Отровно семе јевропских зала,
Несрећну децу охоло цара,
Природан савез људскога квара:
Черкеза, Курда, зејбек, Татара
Са грозном бруком, са алкураном,
Крвавом руком и јагаганом,
Јуре по дану, траже по мраку
Девојке бедне, децу нејаку;
И са ханџара бели се глава.
Или се пара дели крвава
Нејаког чеда, или старца седа,
Или је, можда, главица бледа
Невести лепој с рамена пала
На хладно гвозђе ошгрого реза
Дивљега беса: **Татара, Черкеза!**...
Прешли су земљу Бугарског стења,
За њима земља остаде сама,
На земљи гробље, по гробљу тама,
У тами ужас опустошења,
Гаравог стења, крви, камења,
Али за цара нема карара;
У мору крви нема пехара,
Његовој жеђи ту није гаса,
Још њему није доста ужаса,
Видло је око охолог назови цара,
Још једну земљу преко Балкана,
Што је слобода љуби, целива,
А дичан народ крвљу умива:
„Тамо, витези, **Курди, Татари,**
Из мрачне крви српскога мора
Татару зора синутити мора!..“
И напред дера хиљаду чета,
Крвљу да пере ругобу света,
Ругобу своју и свога народа;
Ал стоји војска српскога краља,
Синови храбри српских земаља,

Пред војском стоје дичне војводе...
На коњма пене далеких пута,
Војводе — стене непомакнуте —
Озбиљним очима даљину гледе,
Поглед им гори, чепа им бледе,
А плаве власи големе браде
Милостиво им ветрови гледе...
А после стадоше па, к'о да слушају,
Крваву сабљу онамо пружају
Од куда ветар дува с' Витоша
И таму носи дима и праха,
Ломњава грома, урнебес страха.
Свирепу војску паклене владе...
„Њине су чете!... Њини ужаси!
Колона њиних то су таласи,
Што као лава с млазеви жара
У горе наше путе отвара“...
Војводе зборе, а очима горе,
И снагу мере својих војника
Све одбир — јунака, редове љуте,
Па, као жељни крвавог дана,
Високо дижу руке стиснуте; —
Рек'о би слике санова да су,
Што се у страшном рађају часу,
Што мушко чело ведре и мраче,
Што се к'о дивље сенке повлаче,
Часом к'о муња, што ледом прети,
Земљама што ће пропасти донети; —
Гледајућ' оне страшне колоне,
Пењу се горе, спуштају с', клоне,
Па као земља када задрми,
Ужасним гласом војводе грме:
„На оружје! На оружје!“
И грозне слике ужасног рата
Кроз густу маглу гледају очи:
Пољане јече, риче граната,

Кости се ломе, а крв се точи;
Татари бесне, дивљачни, луди,
Али од зрна прскају груди;
Малакше снага, падају скоти
У муди љутој и у страхоти...
Шест дана тако трај'о је пак'о,
А шестог дана оста пољана
У самој крви, што се пролила,
На лепом свету без цвета мила.
И оста војска српскога краља,
Синови х' абри српских земаља.
Пред војском стоје дичне војводе,
А тамо даље у магли сивој,
У дивљем бегу, у журби живој,
Виде се чете стида и срама,
Како их крије даљина, тама,

БУШАТИ И ЊЕГОВА ОКОЛИНА

— Хасан Бегови дворови — Војнички живот у логору у Бушатима — Занати и забаве у логору. Посете у логору и подизање станова и колиба — Растанак команданта Ш. Армије са примореким групама —

Бушати, 6. прила

У логору се одржава обичај прављења посета. Војници пешаци долазе артилерцима — познаницима из села, сродницима, и обратно, ови иду њима у посету. Гости бивају обично почашћени чајем. Мој послани узима из шатора лончић са поклопцем

за кување чаја; кад га упитам: што ће ти то, он одговори: „дошао Божи поднаредник рођак из 17 пука па би да га угости чајем“. „Узми, узми,“ убрзам ја. Све могуће флаше пивске, винске или минералне воде пресецају тарући канапом по једном месту па кад га загреју кану воду и она прска целим кругом и одваја горњи ужи део. Тако добивене чаше служе војницима за чај, и то стављају пред госта; они пију као домаћини из лимених судова начињених од кутија у којима је била конзерва (коју они зову козерија.)

Па и официри се посећују; без тога чини ми се не би се ни могло издржати у опсађивању. Мој је логор некако крај пута и на средокрађи; сви се ту стичу и скупљају. Сваки путник намерник наврати к мени и пита може ли преноћити?

Моји су стални гости или боље рећи посетиоци редакције „Какарић“ ови: Станиша Симић, др. Боривоје Бераха, др. Мијајло Петровић, др. Милошевић, др. Св. Стефановић, др. Андра Врвић, артилер. потпуковник, Милан Павловић, пешадијски мајор Васа Маџаревић, пешадиски капетан Јеромир Феликс, инжињер, капетан Ђорђе Јорговић, артилер. поручник Милић, др. Тулије Демпра, марвени лекар; инжињер. капетан Јоакимовић и Недељковић, инжињерски поручник Д. Ђорђевић и коњички др. Којић, и т. д. Редакција наша начињена је од самог лаког материјала, зидови су јој од грања и паше. покривена је пашом и кровином, Широка је и дугачка 1½ до 2 метра, а толико је и висока. На средини је шарен сто начињен од шареног поклопца са неког сандука арбанашке младе из села Бушата; около стола пружају се обичне непокретне клупе. На столу је клепетуша, четвртаста необично проста, зову је чактар. То је сав намештај редакције „Какари.“ На столу су растурене газе новине пре 15 до 20 дана. Ту је наше зборно ме-

место. Ту долазе и новинари по позиву Јаша Томић, уредник новосадске „Заставе“ и Милан Чемерић дописник „Руског Слова.“ Прво је кад се нидимо да се упитамо шта има ново, па потом долазе размишљања и дискусија о великој политици, нагађање. Редакција добива и телеграфске извештаје Кор. бироа. По том се наша размишљања допуњују и критикују, пређе се у шалу, па у вајкање и растурино се. Они одлазе и позивају у госте.

Како сам у логору крај пута то ми често навраћају и путници пролазници понајвише црногорски војници. Тако је Свратио др. Гргић, сестрић Пупинов, др. Илија Вулановић; свршени правник Влад. Поповић; Јован Ђурашковић и т. д. По неко остане и да преноћи. У таком случају одмах подижем нове куће, за једног, двојицу или више њих. Позовем наредника и наредим му, да се ту и ту подиже кућа за толико и толико лица. Војници за трен ока укрсте прутове, гране, набацају пашу и сено. Наскоро кућа је готова и ја одведем и покажем му где ће преноћити. Тако у логору ничу нове грађевине. Тако сам подигао кућу Јаши Томићу, новинару, адвокату др. Васи Јовановићу и њиховом сапутнику комити студенту Бојовићу; црногорским војницима: М. Стојановићу, студенту права и Мирку Вукановићу, студенту Уметничке Академије. Како гости оду, куће се руше, а грађа се оставља за друге прилике.

Дринска Дивизија II. позива и Алтански Одред били су до сада саставни делови приморских група, које су опет припадале III Армији. Сада су ове трупе изашле из састава III. Армије и ушле су у састав Приморског Корпуса. Камандант III Армије генерал г. Божа Јанковић растао се је са поменутих групама наредбом у којој су биле поред другог и ове речи:

„На растанку с вама јунаци,

ја вам, топло захваљујем на вашим досадашњим јуначким делима, на вашим витешким подвизима, на вашим значајним ратним успесима.

Ја нећу овде да набрајам сва она јуначка дела и успехе, који су вашим садејством остварени, јер би то било врло дуго; довољно је да поменем само оно што ће увек као алем камен блистати на златним листовима српске повеснице. Поменућу само то, да се ви јунаци, пошто сте окајали петвековно тужно, а сада тако весело, и славно наше Косово пошто сте јуначки осветили цара Лазара, Обилића, Југ Богдана и сто хиљада њихових јунака, ви сте јунаци, победоносне наше заставе неодољиво и силно као олуј пронели кроз до сада непролазне кршове у гудуре арбанашке и као гром сте пали на приморје српског сињег мора доносећи и њему слободу и светлост.

Ваш поход кроз Албанију и излазак на сиње Јадранско море равна се са најславнијим биткама вашим у овоме рату пуном успеха и славе, а ваше узоре и јунаштво у нападима на Скадар дело је коме ће се дивити и најдоцнија покољења и које ће имати засебно место у историји овога рата“.

Већ неколико дана како лије киша као из кабла; не меже човек главу помолити из шатора и земунице. Ова киша учинила је те вам написах овај допис. На завршетку не могу, а да вам не споменем да сам га непрестано писао у шатору и на колону.

28. Марта 1913. год.

Бран. Б. Тодоровић.

П Р И Л Е П

(Свршетак).

Ја сам са задовољством слушао једног Прилепчанина, који је са сузним очима од радости причао о томе, како су му српски ефими спасли жену, која је услед неправилног порођаја требала да умре. Прилепчани се одуђују лекарима различитим понудама — које се свакодневно до-

носе у бојницу. Др. Миговановић ми је причао да је бојница о Божићу младом даровитом јунаку црногор-ском, па му за сад уз слику и ових неколико редака посвећујемо, да буде српском свету ова слика приступа-чна

Генерал Петар Војовић, начелник штаба I. армије. Петар Војовић је брн српски херој са Куманова, При-

под српски у Старој Србији и Ма-неђеонији.

Српски официри и војници који су први одликовани под Јердене од

бугарског краља Слва српског оруж-

ја блистала се на свима бојистима

у великим баљканским ратовима. Хра-

бри српски хероји са Куманова, При-

мена и Битоља отишли су у помоћ

и Бугарима пред Јердене, око које

су Бугари толико месеци гинули без

успеха. Страшна српска артиљерија

учинила је покор у турској војсци

која је бранила Јердене, порушила

непрелазна утврђења и приморала

јуначком бранитеља Шљукри пашу, да

се преда, а јуриши српске војске о-

својим Јердене — Али зајави о-

неблаготворност брата-небрата Буга-

ра, за које су Срби толико драгоце-

не своје крви пролили, који су им

освојили толико жељене Јердене уро-

дила је тим подим и-тајним плу-

дом, да своју браћу Србе мучки и

појмо нападну, а богатост своју

тима да потраје, да им отму оне

крајеве, који су неоспорно срп-

ски. Али су нашили на јуначку пе-

сницу српску која ће им да покаже,

да Србин уме и зна да своје бране,

и одбрани, а нападаче на своје све-

тиње да примерио казни.

Француски дописник Анри Барбн

међу српским официрима пред Је-

рдене. Знаменити Француз новинар

Андри Барбн, као ратни дописник

у Бугарској војсци, записао је нео-

бино Србе, јавно се њихово Ју-

наштво и објави у својим списима

наштво у својој крви проливају

и јуначки гинули људе, питома, дру-

жевне, гостолубиве и мирне у чијем

Он се врати у своју отаџбину, да

прича своје доживљаје и јунаштва

српске војске, а причаће свако

и црну неоготовност небрате Бу-

гара, који се тако захваљује за ону

силну српску крв, која је под Јерде-

ном за њих проливена.

Брунаур Јово Бечур, шеф штаба
цетинског одрека пред Биткомом.
Скадарска епопеја прославиле за сва
времење јуначке одигре црногорских
соколова пред Скадром. Ма да је
све учињено, да се природно утвр-
ђење Скадар и моћерно утврђење
бује непреодољиво, ипак су црногорски
коколи све те преноне својим ненад-
машним јунашвом скршили и Ска-
дар освојили. Видну улогу у овом
славном јуначком походу зајамма и
млади хероји црногорски брнатар
Јово Бечур, који је заједнички у ју-
наштво предњачио са својим црно-
горским јуначима. Млад, интелигент-
тан, војнички образован, рачуна се
међу прве у својој отаџбини, а да
је тако свеоци и то: што му је као
младом човеку Њ. В. краљ Никола
као врховни командант поверио вођ-
ство одреда петинског и упрвају
брнатар Јово Бечур, остао је
гопима ускраћен Скадар, остао је
брнатар Још и данас, када је Црно-
горица ускраћен Скадар, остао је
Бечур пред ратом да буде посред-
ник и чувар међународних тпуца,
које су привремено Скадар поселе.

Наше слике

је разноврсним ловом.
Околина вароши Прилепа богата
родни јунак.
ко, тај неустрашим и омиљени на-
аги обично побеђује Краљевић Мар-
глава. Ту има и Цвида и Фети-а
наша обично 1 или више крвавих
зуба и прваји читае Јурише, из кога
заје 2 или више непријатељска та-
посвећено у ратним гомилима, обра-
Тај ортоман "лежи свет" купи се
чите школе.

деце, од којих 4500 похађају разни-
новника, има преко 10 хиљада мале
Прилепу, који броји 28 хиљада ста-
сор гимназије прича да у самом
право чуло. Један овјашњи профес-
нас и наше "мудре и паметне" жене
фаје 15—20 до 25 пута, што је за
Има ортоман број жена које су ра-
кући срести по 6—8—10 мале деце.
маца. Овде ћеш потову у свакој
рено какву да им у томе нема так-
чини мале деце. Прилепчани отво-
на име: да обилује у ортоманој коли-
једну нарочиту особину овога краја,
Неће бити без интереса изнети и
ни појма нисмо имали.

них ђакоња, и трпста најразлични-
зегинци, вино и трпста најразлични-
се свакодневено доносе пите, баклаве,
1300 комада јаја. Уз то у бојницу
Прилепчана 300 комада кокошака и
лобила на поклон од богатодарних
је причао да је бојница о Божићу

о нечуваном јунаштво српске војске
у овој страшној битци. Издржљивост,
презирње смрти, најстрашнији ју-
риши дали су српској војсци свеукуп:
да јој нема равне у свету. Битка код
Битоља решила је тако речи рат
против Турске, јер ту су уништени
и последњи остаци велике турске
маћехонске армије која је била са-
стављена из најбоље турске војске
на челу са првим турским војско-
вођама. Српску војску у овој страш-
ној битци предводио је престолона-
следник Александар који је личним
јунашвом доказао да му у жилама
тече јуначка крв његовог праћења
Караторфа. У смисли се прикажује
млади престолонаследник са својим
ратовања погодно, али их је јуначки
кофе и непоколе, али их је јуначки
издржао. Својом храброшћу стекао
је љубав и поштовање васељеног срп-
скот народа, а српској војсци приме-
ром и издржљивосту улевао је храб-
рост којом се прославља и којом
је извојевао победе српског оружја
и ослободила петвековног ропства на-

њем причају у својим извештајима
Страни ратни стругачи са дивље-
јединствена је у историји ратовања.
Битоља. Страшна битка код Битоља,
са својим штабом после битке код
Престолонаследник Александар
Бојовића.

видном месту и име генерала Петра
и подје небрате Бугара, биће на
Турска, као и сад против богатодарне
историји српског ратовања против
перором своју дужност вршио. У
пешине, што је сваки са највећим
беге српске војске само су зато ус-
овом рату сваки је заслужан, јер по-
Од ретова до највишег официра у
војевала има много и његове заслуге.
права армија тако славне победе из-
Битоља и на другим местима где је
а за победе код Куманова, Прилепа,
началник штаба I. армије Видан је,
ности. Положај који је заузео као
Ратно је много на војној књижев-
најиспремнији српских официра,
Србију. Петар Војовић је један од
је као дете прешао са породицом у
ћен је у новопазарском санџаку, али
је за шефа штаба прве армије. По-
визије, а за време рата постављен
рат био је командант коничке ди-
официр генералог штаба и пред-
штаба I. армије. Петар Војовић је
Генерал Петар Војовић, начелник